

“Haklara Sahip Olma Hakkı’ndan Mahrum

Türkiye Hapishenelerinde Vatansız Mahpuslar

YEŞİM MUTLU

CİSST | TCPS

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

TÜRKİYE HAPİSHANE ÇALIŞMALARI MERKEZİ

I. GİRİŞ

*Beklemek gözaltının en kötü kısmı. Artık herhangi bir kontrolünüz yok gibidir, sadece oturup beklersiniz. Başka birisinin sizin kim olduğunuzu ve ülkenizin neresi olduğunu söylemesi için beklersiniz.*¹

Her ne kadar İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 15. maddesi "Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz." dese de bugün dünya üzerinde yaşayan en az 10 milyon vatansız olduğu tahmin edilmektedir. Vatansızlık durumu pek çok koşulda ortaya çıkabilmektedir: bir ülkenin vatandaşlık kanunlarında ortaya çıkan bir boşluk, yeni ulus-devletlerin kurulması, sınırların değişmesi, zorunlu göç veya politik dönüşüm ve/veya şiddetli çatışmalar kişilerin ya da grupların vatansız kalmasına sebep olabilir. Böylelikle bir kişi kendi ülkesinin sınırları içinde vatansız kalabileceği gibi başka bir ülkenin sınırları içerisinde de vatansız durumuna düşebilir. Dolayısıyla, vatansızlık sadece iki tarafı da – hem vatansız kişinin ülkesi, hem de vatansız konumunda yaşadığı ülkeyi- ilgilendiren bir statü değil; aynı zamanda uluslararası hukuku da ilgilendiren bir mefhumdur. Vatansızlık durumunun alınan tüm önlemler ve kabul edilen sözleşmelere karşın sayıca hala azalmaması ve hatta nesilden nesle aktarılıyor olması, durumun ciddiyetini açıkça ortaya koymaktadır. Bu durumda, altı çizilmesi gereken önemli bir nokta vatandaşlık üzerine yürütülen tartışmaların bugün hala ulus-devlet çerçevesi içinde yapılıyor oluşudur. Bununla ilişkili olarak, açıktır ki vatansızlık durumunun kendisi de ulus-devletlerin yapılanmasıyla yakından ilişkilidir (Soysal, 1994)² ve bu yapılanma içinde vatansızlar neredeyse tamamen görünmez durumdadırlar.

1 "The waiting is the worst part of detention. It's like you don't have any control any more, you just sit and wait. You wait for someone else to tell who you are and what is your country." https://www.statelessness.eu/sites/www.statelessness.eu/files/attachments/resources/ENS_LockeInLimbo_Detention_Agenda_online.pdf, Pakistan asıllı Farid ile Polonya'da yapılan mülakattan alıntıdır.

2 Soysal, Y. N. (1994), Limits of Citizenship Chicago and London: The University of Chicago

Vatansız kişiler, otoriteler ve ilgili kurum/kuruluş çalışanları tarafından genellikle bilinmediği ve hakları düşünüldüğünde genel olarak mevzuatta yeteri kadar yer alamadıkları için pek çok durumda mağdur olmaktadır. En temel haklara erişememeye ek olarak, ayrımcılık ve özellikle keyfi alıkonulma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu noktada, vatansız kişiler herhangi bir devletin diplomatik korumasından faydalanamadıkları için daha da savunmasız bir hale gelmektedirler.

Bu çalışma, Türkiye'deki vatansız kişiler konusuna odaklanarak, Türkiye'deki ilgili mevzuat ve uluslararası kılavuz ilkeler üzerinden Türkiye'deki vatansızlarla ilgili sorun alanlarına özellikle alıkonulma ve cezaevlerine ilişkin derlenen veriler üzerinden bakmayı amaçlamaktadır.

2. METODOLOJİ VE SINIRLILIKLAR

Bu araştırma tasarlandığında, Türkiye hapishanelerinde bulunan vatansız mahpusların durumu, ihtiyaçları ve karşılaştıkları zorlukları anlamayı; ek olarak karşılaştıkları hak ihlallerinin önüne geçilmesi için öneriler sunmayı amaçlamaktaydı. Bu kapsamda, araştırma soruları şunlardan oluşmaktaydı:

1. Türkiye hapishanelerinde bulunan vatansızların karşılaştıkları zorluklar ve ihtiyaçları nelerdir?
2. Vatansız kişiler ve hapishaneler özelinde Türkiye'deki mevzuat ne durumdadır? Vatansızlık Sözleşmeleri ile uyumlu mudur?
3. Vatansız kişilerin alıkonulma ve/veya hapishane süreçlerinde, varsa, uğradıkları hak ihlalleri nelerdir? Bu ihlallerin önüne geçmek için ne gibi önlemler alınmalı, değişiklikler yapılmalıdır? Bu konuda hem uygulayıcılar hem de savunucular için ne gibi öneriler sunulabilir?

Böylelikle bu çalışma daha önce bilgi üretilmemiş olan böyle bir alana odaklanarak; öncelikli olarak mevcut durumu analiz etmeyi amaçlamaktaydı. Dolayısıyla, araştırmacı öncelikli olarak Bilgi Edinme Hakkı kapsamında başvuruda bulunarak, Türkiye hapishanelerinde bulunan vatansız kişilere ilişkin nicel veri derlemeyi hedeflemekteydi. Ek olarak, dava takibi yapan avukatlara ulaşılarak, onlarla vatansız kişilerin yaşadıkları zorluklar, ihtiyaçları ve genel olarak mevzuattaki eksiklere ilişkin yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılması planlanmıştır. Ayrıca, vatansız kişileri odağına alan uluslararası kuruluşlar ve ulusal düzeyde faaliyet gösteren STK temsilcileriyle görüşmeler yapılarak, alana dair bilgi üretilecek; aynı zamanda vatansız kişilerin alıkonulma süreçlerine ilişkin mevzuat ve uluslararası örgütlerin politika önerileri ve ilgili el kitapları, kılavuzlar incelenerek önerilerde bulunulacaktır.

Ancak, risk faktörleri kapsamında araştırmanın başından da öngörüldüğü üzere, Bilgi Edinme Başvurusu kapsamında herhangi bir veri elde edilmesi mümkün olmadı. Bilgi Edinme Hakkı kapsamında veri elde edilememesi durumunda, ilgili verinin soru önergesi yoluyla edinilebileceği düşünülmüştü ancak bu araştırma süresince gerçekleşen seçimler ve sonrasında yaşanan gelişmeler dolayısıyla soru önergesi verilebilmesi için de imkan yaratılmadı. Ek olarak, vatansızlar ile ilgili

çalışmalar yürüttüğünü belirten STK'lardan da konuyla ilgili nitelikli veri, hatta veri bile almam mümkün olmadı. Bunun üzerine TCPS ile haberleşerek, istenirse araştırma hibesini geri iade edebileceğimi belirttim. Bildiğim kadarıyla konu TCPS içinde görüşüldü ve bana araştırmaya sadece literatür taraması üzerinden devam etmek isteyip istemeyeceğim soruldu. Ben de halihazırda vatansızlık üzerine çalışmalar yürüttüğüm ve bu alanda da bilgi üretmek istediğim için çalışmayı sadece literatür üzerinden yürütmeyi kabul ettim. Dolayısıyla, bu çalışmanın sonuçları erişilebilen nicel veriler (Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, geçmiş yıllara ait soru önergeleri cevapları vb.), 2 avukat görüşmesi, oldukça sınırlı da olsa mevzuatta yer alan vatansızlar ile ilgili hükümler ve son olarak vatansız kişilerin keyfi alıkonulmasına ilişkin seçilmiş kılavuz ilkeler ve prensiplerin incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

3.VATANSIZ KİŞİ KİMDİR?

3.1 Türkiye'de Vatansız Kişiler

1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 1. maddesine göre "vatansız kişi" terimi, kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir Devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan bir kişi anlamına gelir. Türk hukukunda vatansızlara ilişkin özel hükümler ilk olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile düzenlenmiştir. Hem YUKK Madde 3 (ş) hem de YUKK'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik Madde 3 (z) (iii)'de vatansız kişi aynı şekilde tanımlanır: "Vatansız kişi: Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişiyi" ifade eder. Dolayısıyla, bu tanım hem 1954 Vatansızlık Sözleşmesi'yle uyumludur hem de vatansız kişilerin de yabancı sayılacağını ve buna göre muamele görececeklerini belirtmesi açısından önemlidir.

YUKK Madde 20 (1/b) Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahibi olan kişileri ikamet izninden muaf tutmuştur. Bunun yanı sıra çok ayrıntılandırılmamış olsa da, vatansız kişilere ilişkin uygulama, hak ve güvenceler de yine YUKK kapsamında tanımlanmıştır. YUKK Madde 50 Vatansızlığın tespiti başlığını taşır. Buna göre, Vatansızlığın tespiti³ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce yapılır. Kanun kapsamında vatansız kişiler Vatansız Kişi Kimlik Belgesi almakla yükümlendirilir ve başka ülkeler tarafından vatansız kişi işlemi görenler bu haktan faydalanamaz. Vatansız Kişi Kimlik Belgesi yabancı kimlik numarasını da içerir ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün uygun görüşü alındıktan sonra valilikler tarafından düzenlenir. Bu belge vatansız kişilere Türkiye'de yasal olarak ikamet edebilme hakkı sağlar. Belge herhangi bir harca tabi değildir; ikamet izni yerine geçer ve vatansızlık durumu devam ettiği sürece iki yılda bir valiliklerce yenilenir. Vatansız Kişi Kimlik Belgesine sahip olarak Türkiye'de geçirilen süreler, ikamet sürelerinin toplanmasında hesaba katılır. Vatansız kişi herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanırsa, belge geçerliliğini yitirir. Vatansız kişilere tanınan haklar ve güvenceler ise YUKK Madde 51'de belirtilir. Buna göre, Vatansız Kişi Kimlik Belgesi'ne

3 YUKK Madde 20 "(5) Vatansızlık durumlarının tespiti ve Vatansız Kişi Kimlik Belgesiyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir" ibaresine yer verilir ve vatansızlığın tespitine ilişkin YUKK'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte süreç hakkında bilgi verilir.

sahip kişiler, YUKK'ta belirtilen ikamet izinlerinden birini almak için talepte bulunabilirler. Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmezler. Yabancılarla ilgili işlemlerde aranan karşılıklılık şartından muaf tutulurlar. Çalışma izniyle ilgili iş ve işlemlerde 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun hükümlerine tabidirler. Ve ek olarak, 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu Madde 16(1/f)'de belirtildiği üzere, çalışma iznine tabi olmakla birlikte vatansız kişiler istisnai çalışma izni alabilirler. İlgili kanun ve yönetmeliklerde belirtildiği üzere, son olarak tabiiyetsiz bulunan veya tabiiyet durumları muntazam bulunmayan kişiler 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 18. maddesi hükümlerince İçişleri Bakanlığı'nın alacağı kararla “yabancılara mahsus” damgası taşıyan pasaport alabilirler.

Vatansız kişiler, çoğu durumda yabancılar ile ilgili olarak düzenlenen uygulamalar kapsamında değerlendirilirler. Zaten, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme de vatansızların en az yabancılarla eşit muameleye tabi tutulmalarını salık verir. Bu her ne kadar olumlu karşılanabilecek bir hüküm olsa da, vatansız kişileri yabancıardan ayıran oldukça önemli bir fark vardır: Bu, vatansız kişilerin, herhangi bir ülke vatandaşı olmadıkları için, diplomatik korumadan faydalanamıyor olmalarıdır. Dolayısıyla vatansız kişiler, şahıslarına veya mallarına karşı herhangi bir hukuksuzlukta, yabancılarla ve vatandaşlara göre çok daha savunmasız bir durumdadırlar.

3.2 Türkiye’de Prosedür: Ceza İnfaz Sisteminde Yabancılar

Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku öğretim üyesi Devrim Aydın’a (2011)⁴ göre:

Devlet egemenliğinin bir ifadesi olan “cezalandırmak yetkisi”, devletin egemenlik alanı ile sınırlıdır. Ceza davalarında devletin suça dair yargı yetkisi bakımından suçun işlendiği yeri esas alan “mülkilik”, ihlal edilen ulusal menfaatleri esas alan “koruma”, failin vatandaşlığını esas alan “faile göre şahsılık”, mağdurun vatandaşlığını esas alan “mağdura göre şahsılık” ve suçun uluslararası niteliğini esas alan “evrensellik” ilke-si olmak üzere beş sistem bulunmaktadır. Temel ilke olan mülkilik ilkesine göre, devletin ülkesinde işlenen bir suç kim tarafından kime karşı işlenmiş olursa olsun, bu suçu takip etmek ve faileri yargulamak yetkisi o devlete aittir.

Buna göre istisnaları⁵ olmakla birlikte, Türkiye sınırları içinde yabancılar tarafından işlenen suçlarda, failer, tıpkı vatandaşlar gibi, Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre yargılanırlar. Ayrıca 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Madde 4’e göre ise, yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hâllerde, vatansızlar ve mülteciler hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hâllerde mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanır denilmektedir.

Yabancı mahpuslar meselesi özellikle son dönemde artan göçler ve göç meselesinin kriminalizasyonu ile birlikte daha da görünür olmuş, ancak haklar bağlamında devletler tarafından öncelikli bir mesele

4 <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-94-706>, s.145

5 Daha fazla bilgi için lütfen bkz. Aydın, Devrim (2011) ve Şimşek, Kemal (2014)

olarak ele alınmaya henüz başlamamıştır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Raporu'nda (2016) da belirtildiği üzere, "Birleşmiş Milletler açıklamalarına göre; yabancı uyruklu kişiler, birçok ülkede karşılaştıkları giderek artan cezalandırıcı tedbirler, yaşanan ayrımcılık, hukuki haklarını tanımamaları, hukuki danışmanlığa erişimlerinin olmaması, sosyal destek ağlarının bulunmayışı ve ekonomik ötekileştirme yüzünden, adalet sisteminde dezavantajlı konumdadırlar. Aynı rapor ek olarak, pek çok ülkede yabancı uyruklu mahpuslarla ilgili politika ve stratejilerin bulunmadığından ve bunların geliştirilmesinin öneminden de bahseder.

Yabancı mahpuslara ilişkin nicel verilere bakıldığında ise, Avrupa Konseyi'nin açıkladığı 2013 yılı verilerine göre, mahpus sayısındaki artış oranında Avrupa Konseyi'ne üye 48 ülke içinde ilk sırada Türkiye yer almaktadır. Bunun yanı sıra, tüm dünyada olduğu gibi ilgili verilerin, medyaya yansıyan haberlerin, soru önergelerine verilen cevapların ve araştırmaların ortaya koyduğu üzere Türkiye'deki yabancı mahpus sayısında da bir artış görmek mümkündür.⁶ Türkiye'de 2009-2017 yılları arasında yabancı mahpus sayısının yüzde 150⁷ artarak, 5000'e yaklaştığı belirtilmektedir. Birgün'de yer alan ve Adalet Bakanlığı'nın açıkladığı verilere dayanan bu habere göre yabancı mahpuslar, cezaevi nüfusunun %2'sini oluşturmaktadır. Bu kişilerin arasında vatansızların olup olmadığı varsa oranının ve ceza alınan suç tipinin ne olduğu, bu kişilere ait sosyo-demografik özellikler vb. bilgiler ise bilinmemektedir. Yine bu veriler, yabancı uyruklu mahpusların çoğunlukla adli suçlar nedeniyle cezaevine düştüklerini gösteriyor.

Uygulamaların yasal dayanağına bakıldığında ise, Türkiye'de yabancı hükümlü/tutuklularla ilgili ceza infaz kurumlarındaki uygulamalar 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük ve Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik'te ve Genelge 45/1'de belirtilmiştir. Ancak pratikte karşılaşılan sorunlarla birlikte "Yabancı Uyrukluların Özgürlüklerinin Kısıtlanması ve Serbest Bırakılmaları Hakkındaki 70/1 sayılı Genelge" ile "Yabancıların Ölüm Olaylarının Bildirilmesi ve Ölen Yabancıların Terekelerine Uygulanacak Esaslar 71/1 sayılı Genelge" yürürlüğe girmiştir. Bu genelge ve kanunlar genel olarak ceza ve güvenlik tedbirlerinin ne şekilde yerine getirileceğine ilişkin usul ve esasları ve ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların ziyaret edilmelerine dair usul ve esasları düzenlemektedirler. Yabancılar için oldukça ayrıntılı bir şekilde düzenlenen bu kanun ve genelgelere vatansızlarla ilgili düzenlemelere ise rastlamak mümkün değildir. Bu bir yandan vatansızların en azından bu konularda yabancılarla aynı haklara sahip olmalarını sağladığı için önemlidir, ancak diğer yandan vatansızların özel ihtiyaçlarını göz ardı etmektedir. Tüm bu kanun ve genelgelere vatansız kelimesi sadece Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'te geçer ve ikisinde de aynı nokta belirtilir. Buna göre, Dördüncü Bölüm Dışıyla İlişkiler başlığı altında şunlar ifade edilir:

6 http://www.tcps.org.tr/sites/default/files/kitaplar/yabanci_mahpus_olmak_2019_internet.pdf, s. 34

7 <https://www.birgun.net/haber-detay/turkiye-suc-cenneti-oldu-153017.html> (Son erişim: 29.4.2018)

Hükümlüyü ziyaret

Madde 83-(1) Hükümlü, belgelendirilmesi koşuluyla eşi, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile vasisi veya kayyımı tarafından haftada bir kez ve ayrıca kuruma kabullerinde, zorunlu hâller dışında bir daha değiştirilmemek üzere, ad ve adreslerini bildirdiği en fazla üç kişi tarafından, yarım saatten az ve bir saatten fazla olmamak üzere çalışma saatleri içinde ziyaret edilebilir.(Ek cümle: 24/1/2013-6411/9 md.)Çocuk hükümlüler için ziyaret süresi bir saatten az, üç saatten fazla olmamak üzere belirlenir.

(2) Birinci fıkrada belirtilenler dışındaki kimselerin ziyaretine Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yazılı olarak izin verilebilir.

(3) Görüşler, koşul ve süreleri Adalet Bakanlığınca hazırlanan yönetmelikle kapalı ve açık olmak üzere iki biçimde yaptırılır.

Yabancı hükümlüleri ziyaret

Madde 84-(1) Yabancı hükümlülerin, vatandaşı olduğu devletin diplomatik temsilciliği veya konsoloslğunun ziyaret istemleri, mevzuatta belirlenen esas ve usûllere uygun olarak geciktirilmeden yerine getirilir.

(2) Diplomatik temsilciliği veya konsolosluğu bulunmayan devletler vatandaşlığındaki hükümlüler ile mülteci veya vatansız olan hükümlülerin, yararlarını koruyan devletin diplomatik temsilciliği veya bu gibi kimseleri koruma görevini üstlenmiş ulusal veya uluslararası kuruluşlarla görüştürülmelerinde yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

(3) 83 üncü madde hükümleri saklıdır.

Bu konuyla ilgili en önemli mesele kuşkusuz, vatansız kişinin diplomatik koruma hakkından yoksun olmasıdır. Dolayısıyla, vatansız kişinin yararını koruyan bir devlet olmaması vatansız kişilere özgü uygulamaların hayata geçirilmesini gerektirir. Bu durum aşağıda da bahsedileceği gibi özellikle vatansızların yaşayabileceği hak ihlallerinin önüne geçilebilmesi ve uygulamalarda görülebilecek olası tutarsızlıkların giderilmesi açısından önemlidir.

3.3 Sınırlı Veri Sorunu

Sadece Türkiye’de değil, dünya genelinde de vatansız kişilere ilişkin verilerin düzgün toplanmaması sebebiyle vatansızların sayısı tam olarak bilinmemektedir, ancak BMMYK bugün dünya üzerinde yaşayan en az 10 milyon vatansız olduğunu tahmin etmektedir. Vatansızlık üzerine ve vatansız kişilerle çalışan örgütler ve akademik yazın, vatansız kişiler söz konusu olduğunda nitelikli veri toplamanın önemini vurgulamaktadırlar. Türkiye özelinde düşünüldüğünde, biliniyor ki Suriye savaşı ile birlikte gelen göç dalgası özellikle Filistinliler ve Suriyeli vatansızlar olmak üzere çeşitli vatansız grupların Türkiye sınırları içinde sığınma ve/veya koruma talep etmesine neden olmuştur ancak Türkiye’de yaşayan vatansız kişilerin sayılarına ilişkin veriler oldukça sınırlıdır. Aslında

literatürün de gösterdiği üzere, vatansız kişiler ve ihtiyaçları düşünüldüğünde, nitelikli veri toplanması hem devletlerin yükümlülüğündedir hem de hizmetlerin iyileştirilmesi ve ihlallerin önüne geçilebilmesinde kilit önemdedir. Ancak, genelde istatistiklere yansımayan vatansız kişilerle ilgili veri, ancak ve çoğunlukla soru önermeleri üzerinden derlenebilmektedir. Bunun yanı sıra, aşağıda da görülebileceği üzere devlet kurumları tarafından sağlanan verilerde de tutarsızlıklar mevcuttur.

İlk olarak, BMMYK verileri ile başlamak gerekirse, 1950-2017 arasını kapsayan veride Türkiye’de yaşayan vatansızlar ilk olarak 2008 yılında görülmektedir. Buna göre Türkiye’de 2008 yılında 2.734, 2009 yılında 2.739, 2010 - 2016 yılları arasında 780, 2017 yılında ise 117 vatansız kişi vardır. MHP Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri’nin soru önermesini yanıtlayan Ahmet Davutoğlu’nun verdiği bilgiye göre ise, 2010’da 180, 2011’de 160, 2012’de 138 ve 2013’ün Nisan ayı itibarıyla 533 kişiye “vatansız” statüsüyle ikamet tezkeresi düzenlenmiştir.

Ceza infaz kurumları açısından verilere bakıldığında, medya taraması, 2008’de herhangi bir ülkeye vatandaşlık bağı olmayan 86⁸; 2011’de 79⁹ ve 2012’de de 14’ü kadın 71¹⁰ kişinin olduğunu göstermektedir. Ancak ceza infaz kurumu istatistikleri ve soru önermelerinin incelenmesiyle ulaşılan nicel veri yukarıda verilen sayılarla tutarlı değildir. İlk olarak Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri’ne bakıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Suç türü ve uyuşmasına göre ceza infaz kurumuna giren hükümlüler	Uyruk - Nationality											
	Toplam - Total				T.C. - T.R.		Yabancı - Foreigner			Bilinmeyen - Unknown		
	Toplam Total	Erkek Males	Kadın Females	Bilinmeyen Unknown	Erkek Males	Kadın Females	Erkek Males	Kadın Females	Bilinmeyen Unknown	Erkek Males	Kadın Females	Bilinmeyen Unknown
2017												
Toplam - Total	215 761	207 475	8 286	-	206 212	8 158	1 263	128	-	-	-	-
Öldürme - Homicide	8 048	7 887	161	-	7 833	160	54	1	-	-	-	-
Yaralama - Assault	26 539	25 872	667	-	25 841	667	31	.	-	-	-	-
Cinsel suçlar - Sexual crimes	5 176	5 123	53	-	5 090	53	33	.	-	-	-	-
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	2 944	2 834	110	-	2 795	110	39	.	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	3 812	3 607	205	-	3 607	205	.	.	-	-	-	-
Hırsızlık - Theft	37 224	34 950	2 274	-	34 738	2 244	212	30	-	-	-	-
Yağma (Gasp) - Robbery	12 285	12 035	250	-	11 866	249	169	1	-	-	-	-
Dolandırıcılık - Swindling	5 745	5 474	271	-	5 462	267	12	4	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	15 568	14 889	679	-	14 628	649	261	30	-	-	-	-

8 <http://t24.com.tr/haber/turk-cezaevlerinde-87-ulkeden-insan-var,9651> (Son erişim: 28.4.2018)

9 <http://haberrus.com/headline/2011/08/31/turkiyedeki-cezaevlerinde-31-rus-var.html> (Son erişim: 28.4.2018)

10 <https://www.ntv.com.tr/turkiye/turkiye-cezaevlerinde-108-ulkeden-insan-yatiyor,2ZGXUTGa7UyJQxx9j-XxPg> (Son erişim: 26.4.2018)

“HAKLARA SAHIP OLMA HAKKI'NDAN MAHRUM
TÜRKİYE HAPİSHENELERİNDE VATANSIZ MAHPUSLAR

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	6 922	6 790	132	-	6 785	132	5	.	-	-	-	-	-
Sahtecilik - Forgery	8 566	8 236	330	-	8 221	322	15	8	-	-	-	-	-
Kötü muamele - Badtreatment	83	55	28	-	55	28	.	.	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	176	166	10	-	166	10	.	.	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	152	148	4	-	147	4	1	.	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	6 313	6 155	158	-	5 907	129	248	29	-	-	-	-	-
Trafik suçları - Traffic crimes	5 429	5 366	63	-	5 361	63	5	.	-	-	-	-	-
Orman suçları - Forestrycrimes	482	476	6	-	476	6	.	.	-	-	-	-	-
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimesre lated with fire arms and knives	5 445	5 394	51	-	5 385	51	9	.	-	-	-	-	-
İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bank ruptcy and Enforcement Law	16 695	15 835	860	-	15 829	858	6	2	-	-	-	-	-
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	907	907	.	-	907	.	.	.	-	-	-	-	-
Tehdit - Threat	8 235	8 058	177	-	8 051	175	7	2	-	-	-	-	-
Mala zarar verme - Damage to property	2 178	2 112	66	-	2 110	66	2	.	-	-	-	-	-
Görevi yaptırmamak için direnme -Prevention of performance	2 380	2 300	80	-	2 300	80	.	.	-	-	-	-	-
Ailenin korunması tedbirine aykırılık -Contrary to the measures for family protection	4 795	4 705	90	-	4 689	90	16	.	-	-	-	-	-
Diğer suçlar - Othercrimes	29 662	28 101	1 561	-	27 963	1 540	138	21	-	-	-	-	-
2016													
Toplam - Total	187 730	180 512	7 218	-	179 660	7 113	852	105	-	-	-	-	-
Öldürme - Homicide	7 444	7 282	162	-	7 248	161	34	1	-	-	-	-	-
Yaralama - Assault	23 586	23 013	573	-	22 999	573	14	-	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar - Sexual crimes	5 509	5 456	53	-	5 421	53	35	-	-	-	-	-	-
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	3 075	2 944	131	-	2 932	131	12	-	-	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	3 730	3 536	194	-	3 536	194	-	-	-	-	-	-	-
Hırsızlık - Theft	31 657	29 630	2 027	-	29 468	2 000	162	27	-	-	-	-	-
Yağma (Gasp) - Robbery	9 693	9 446	247	-	9 337	244	109	3	-	-	-	-	-
Dolandırıcılık - Swindling	5 179	4 906	273	-	4 900	273	6	-	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	14 515	13 840	675	-	13 548	633	292	42	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	3 797	3 724	73	-	3 722	73	2	-	-	-	-	-	-
Sahtecilik - Forgery	7 787	7 515	272	-	7 501	267	14	5	-	-	-	-	-
Kötü muamele - Badtreatment	56	51	5	-	51	5	-	-	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	168	163	5	-	163	5	-	-	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	133	125	8	-	125	8	-	-	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	3 878	3 824	54	-	3 754	50	70	4	-	-	-	-	-
Trafik suçları - Trafficroimes	3 415	3 386	29	-	3 386	29	-	-	-	-	-	-	-
Orman suçları - Forestry crimes	303	300	3	-	300	3	-	-	-	-	-	-	-
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimesre lated with fire arms and knives	4 164	4 122	42	-	4 111	41	11	1	-	-	-	-	-

"HAKLARA SAHİP OLMA HAKKI'NDAN MAHRUM
TÜRKİYE HAPİSHENELERİNDE VATANSIZ MAHPUSLAR

İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bankruptcy and Enforcement Law	17 488	16 602	886	-	16 599	884	3	2	-	-	-	-
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	708	708	-	-	708	-	-	-	-	-	-	-
Tehdit - Threat	9 635	9 391	244	-	9 389	243	2	1	-	-	-	-
Mala zarar verme - Damage to property	2 428	2 340	88	-	2 335	88	5	-	-	-	-	-
Görevi yaptırmamak için direnme -Prevention of performance	1 511	1 476	35	-	1 476	35	-	-	-	-	-	-
Ailenin korunması tedbirine aykırılık -Contrary to the measures for family protection	5 228	5 149	79	-	5 136	79	13	-	-	-	-	-
Diğer suçlar - Other crimes	22 643	21 583	1 060	-	21 515	1 041	68	19	-	-	-	-
2015												
Toplam - Total	168 726	162 439	6 287	-	161 571	6 175	868	112	-	-	-	-
Öldürme - Homicide	8 303	8 107	196	-	8 080	195	27	1	-	-	-	-
Yaralama - Assault	23 730	23 195	535	-	23 191	535	4	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar - Sexual crimes	5 340	5 286	54	-	5 264	54	22	-	-	-	-	-
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	2 702	2 624	78	-	2 622	78	2	-	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	3 143	2 965	178	-	2 965	178	-	-	-	-	-	-
Hırsızlık - Theft	30 093	28 116	1 977	-	27 948	1 957	168	20	-	-	-	-
Yağma (Gasp) - Robbery	10 045	9 799	246	-	9 705	243	94	3	-	-	-	-
Dolandırıcılık - Swindling	3 780	3 572	208	-	3 566	204	6	4	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	12 143	11 599	544	-	11 206	485	393	59	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	3 532	3 468	64	-	3 468	63	-	1	-	-	-	-
Sahtecilik - Forgery	6 336	6 122	214	-	6 116	210	6	4	-	-	-	-
Kötü muamele - Badtreatment	54	45	9	-	45	9	-	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	217	208	9	-	208	9	-	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	84	77	7	-	77	7	-	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	3 168	3 128	40	-	3 082	40	46	-	-	-	-	-
Trafik suçları - Traffic crimes	2 584	2 558	26	-	2 556	26	2	-	-	-	-	-
Orman suçları - Forestry crimes	317	311	6	-	311	6	-	-	-	-	-	-
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimes related with fire arms and knives	4 226	4 188	38	-	4 172	37	16	1	-	-	-	-
İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bankruptcy and Enforcement Law	13 024	12 393	631	-	12 387	629	6	2	-	-	-	-
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	408	408	-	-	408	-	-	-	-	-	-	-
Tehdit - Threat	7 808	7 640	168	-	7 639	168	1	-	-	-	-	-
Mala zarar verme - Damage to property	2 308	2 224	84	-	2 224	83	-	1	-	-	-	-
Görevi yaptırmamak için direnme -Prevention of performance	1 470	1 435	35	-	1 434	35	1	-	-	-	-	-
Ailenin korunması tedbirine aykırılık -Contrary to the measures for family protection	5 246	5 167	79	-	5 158	78	9	1	-	-	-	-
Diğer suçlar - Other crimes	18 665	17 804	861	-	17 739	846	65	15	-	-	-	-

"HAKLARA SAHIP OLMA HAKKI'NDAN MAHRUM
TÜRKİYE HAPİSHENELERİNDE VATANSIZ MAHPUSLAR

2014																
Toplam - Total	170 733	164 448	6 285	-	163 875	6 179	573	106	-	-	-	-	-	-	-	-
Öldürme - Homicide	8 887	8 703	184	-	8 675	179	28	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Yaralama - Assault	24 806	24 239	567	-	24 232	567	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar - Sexual crimes	5 534	5 477	57	-	5 475	57	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	3 386	3 290	96	-	3 290	96	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	3 428	3 300	128	-	3 300	128	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hırsızlık - Theft	29 907	27 965	1 942	-	27 899	1 918	66	24	-	-	-	-	-	-	-	-
Yağma (Gasp) - Robbery	8 012	7 811	201	-	7 772	199	39	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Dolandırıcılık - Swindling	3 631	3 420	211	-	3 410	209	10	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	11 672	11 222	450	-	10 924	394	298	56	-	-	-	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	2 669	2 614	55	-	2 610	55	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sahtecilik - Forgery	7 137	6 858	279	-	6 852	277	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Kötü muamele - Badtreatment	67	61	6	-	61	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	368	345	23	-	345	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	162	158	4	-	158	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	3 069	3 031	38	-	3 008	37	23	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Trafik suçları - Traffic crimes	1 744	1 737	7	-	1 737	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Orman suçları - Forestry crimes	472	458	14	-	458	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimes related with fire arms and knives	4 910	4 881	29	-	4 860	29	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bankruptcy and Enforcement Law	14 021	13 450	571	-	13 447	571	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	244	244	-	-	244	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tehdit - Threat	6 728	6 622	106	-	6 620	106	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mala zarar verme - Damage to property	2 450	2 369	81	-	2 366	81	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Görevi yaptırmamak için direnme -Prevention of performance	1 695	1 654	41	-	1 653	41	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailenin korunması tedbirine aykırılık -Contrary to the measures for family protection	4 804	4 725	79	-	4 715	78	10	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer suçlar - Other crimes	20 930	19 814	1 116	-	19 764	1 103	50	13	-	-	-	-	-	-	-	-
2013																
Toplam - Total	161 711	156 184	5 527	-	155 672	5 481	512	46	-	-	-	-	-	-	-	-
Öldürme - Homicide	6 534	6 382	152	-	6 367	151	15	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Yaralama - Assault	29 818	29 180	638	-	29 177	638	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar - Sexualcrimes	4 143	4 078	65	-	4 075	65	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	2 383	2 310	73	-	2 309	72	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	3 676	3 515	161	-	3 515	161	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hırsızlık - Theft	22 343	20 876	1 467	-	20 833	1 459	43	8	-	-	-	-	-	-	-	-
Yağma (Gasp) - Robbery	4 877	4 734	143	-	4 707	143	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-

"HAKLARA SAHİP OLMA HAKKINDAN MAHRUM
TÜRKİYE HAPİSHENELERİNDE VATANSIZ MAHPUSLAR

Dolandırıcılık - Swindling	2 463	2 328	135	-	2 326	135	2	-	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	9 177	8 849	328	-	8 484	305	365	23	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	2 674	2 629	45	-	2 627	45	2	-	-	-	-	-	-
Sahtecilik - Forgery	6 492	6 280	212	-	6 273	212	7	-	-	-	-	-	-
Kötü muamele - Badtreatment	98	90	8	-	90	8	-	-	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	416	399	17	-	399	17	-	-	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	251	243	8	-	242	8	1	-	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	3 027	3 001	26	-	2 998	23	3	3	-	-	-	-	-
Trafik suçları - Traffic crimes	1 161	1 155	6	-	1 155	6	-	-	-	-	-	-	-
Orman suçları - Forestry crimes	814	782	32	-	782	32	-	-	-	-	-	-	-
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimes related with fire arms and knives	8 963	8 913	50	-	8 909	50	4	-	-	-	-	-	-
İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bankruptcy and Enforcement Law	18 701	18 036	665	-	18 036	665	-	-	-	-	-	-	-
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	250	250	-	-	250	-	-	-	-	-	-	-	-
Tehdit - Threat	5 494	5 403	91	-	5 402	91	1	-	-	-	-	-	-
Mala zarar verme - Damage to property	3 523	3 370	153	-	3 369	152	1	1	-	-	-	-	-
Görevi yaptırmamak için direnme -Prevention of performance	2 058	2 000	58	-	1 998	58	2	-	-	-	-	-	-
Ailenin korunması tedbirine aykırılık -Contrary to the measures for family protection	4 720	4 640	80	-	4 639	80	1	-	-	-	-	-	-
Diğer suçlar - Other crimes	17 655	16 741	914	-	16 710	905	31	9	-	-	-	-	-
2012													
Toplam - Total	115 505	111 619	3 886	-	111 233	3 844	386	42	-	-	-	-	-
Öldürme - Homicide	6 434	6 262	172	-	6 237	171	25	1	-	-	-	-	-
Yaralama - Assault	15 305	15 038	267	-	15 035	267	3	-	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar - Sexual crimes	2 258	2 225	33	-	2 223	33	2	-	-	-	-	-	-
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	902	879	23	-	879	23	-	-	-	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	1 667	1 597	70	-	1 597	70	-	-	-	-	-	-	-
Hırsızlık - Theft	11 958	11 320	638	-	11 291	630	29	8	-	-	-	-	-
Yağma - Robbery	3 667	3 558	109	-	3 534	108	24	1	-	-	-	-	-
Çek kanunlarına muhalefet -Opposition to chequelaws	707	668	39	-	667	39	1	-	-	-	-	-	-
Dolandırıcılık - Swindling	1 926	1 833	93	-	1 832	93	1	-	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	6 162	5 991	171	-	5 724	146	267	25	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	1 812	1 770	42	-	1 766	42	4	-	-	-	-	-	-
Sahtecilik - Forgery	3 854	3 727	127	-	3 717	126	10	1	-	-	-	-	-
Kötü muamele - Badtreatment	66	60	6	-	60	6	-	-	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	229	223	6	-	223	6	-	-	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	56	52	4	-	52	4	-	-	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	1 136	1 128	8	-	1 126	7	2	1	-	-	-	-	-

“HAKLARA SAHIP OLMA HAKKI'NDAN MAHRUM
TÜRKİYE HAPİSHENELERİNDE VATANSIZ MAHPUSLAR

Trafik suçları - Traffic crimes	793	787	6	-	787	6	-	-	-	-	-	-	-
Orman suçları - Forestry crimes	388	386	2	-	386	2	-	-	-	-	-	-	-
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimes related with fire arms and knives	5 425	5 386	39	-	5 385	38	1	1	-	-	-	-	-
İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bankruptcy and Enforcement Law	30 518	29 053	1 465	-	29 048	1 465	5	-	-	-	-	-	-
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	3 112	3 111	1	-	3 111	1	-	-	-	-	-	-	-
Diğer suçlar - Other crimes	17 130	16 565	565	-	16 553	561	12	4	-	-	-	-	-
2011													
Toplam - Total	80 096	76 753	3 343	-	76 512	3 310	241	33	-	-	-	-	-
Öldürme - Homicide	3 484	3 358	126	-	3 344	126	14	-	-	-	-	-	-
Yaralama - Assault	7 885	7 730	155	-	7 726	153	4	2	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar - Sexual crimes	828	813	15	-	809	15	4	-	-	-	-	-	-
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	723	693	30	-	692	30	1	-	-	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	996	955	41	-	955	41	-	-	-	-	-	-	-
Hırsızlık - Theft	6 445	6 112	333	-	6 085	330	27	3	-	-	-	-	-
Yağma - Robbery	2 225	2 162	63	-	2 146	63	16	-	-	-	-	-	-
Çek kanunlarına muhalefet -Opposition to chequelaws	8 946	8 418	528	-	8 411	526	7	2	-	-	-	-	-
Dolandırıcılık - Swindling	1 103	1 044	59	-	1 043	57	1	2	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	2 811	2 714	97	-	2 585	80	129	17	-	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	1 320	1 303	17	-	1 301	17	2	-	-	-	-	-	-
Sahtecilik - Forgery	2 077	2 004	73	-	2 000	72	4	1	-	-	-	-	-
Kötü muamele - Badtreatment	61	58	3	-	58	3	-	-	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	87	79	8	-	79	8	-	-	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	13	12	1	-	12	1	-	-	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	881	878	3	-	870	2	8	1	-	-	-	-	-
Trafik suçları - Traffic crimes	453	451	2	-	451	2	-	-	-	-	-	-	-
Orman suçları - Forestry crimes	309	304	5	-	303	5	1	-	-	-	-	-	-
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimes related with fire arms and knives	3 028	3 008	20	-	3 005	20	3	-	-	-	-	-	-
İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bankruptcy and Enforcement Law	24 805	23 412	1 393	-	23 407	1 392	5	1	-	-	-	-	-
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	2 981	2 981	-	-	2 981	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer suçlar - Other crimes	8 635	8 264	371	-	8 249	367	15	4	-	-	-	-	-
2010													
Toplam - Total	88 480	84 956	3 524	-	84 706	3 488	250	36	-	-	-	-	-
Öldürme - Homicide	2 958	2 838	120	-	2 833	120	5	-	-	-	-	-	-
Yaralama - Assault	8 400	8 184	216	-	8 183	215	1	1	-	-	-	-	-
Cinsel suçlar - Sexual crimes	909	895	14	-	895	14	-	-	-	-	-	-	-

"HAKLARA SAHİP OLMA HAKKI'NDAN MAHRUM
TÜRKİYE HAPİSHENELERİNDE VATANSIZ MAHPUSLAR

Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	561	532	29	-	530	28		2	1	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	1 214	1 153	61	-	1 153	60		-	1	-	-	-	-
Hırsızlık - Theft	6 527	6 136	391	-	6 118	385		18	6	-	-	-	-
Yağma(Gasp) - Robbery	1 798	1 736	62	-	1 729	61		7	1	-	-	-	-
Dolandırıcılık - Swindling	11 434	10 856	578	-	10 851	577		5	1	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	3 139	3 053	86	-	2 892	74		161	12	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	1 276	1 265	11	-	1 259	11		6	-	-	-	-	-
Sahtecilik - Forgery	2 059	1 990	69	-	1 988	69		2	-	-	-	-	-
Kötü muamele - Badtreatment	80	77	3	-	77	3		-	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	69	66	3	-	66	3		-	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	21	18	3	-	18	3		-	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	846	837	9	-	835	5		2	4	-	-	-	-
Trafik suçları - Traffic crimes	590	586	4	-	586	4		-	-	-	-	-	-
Orman suçları - Forestry crimes	359	357	2	-	357	2		-	-	-	-	-	-
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimes related with fire arms and knives	2 679	2 662	17	-	2 657	17		5	-	-	-	-	-
İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bankruptcy and Enforcement Law	27 362	25 903	1 459	-	25 899	1 458		4	1	-	-	-	-
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	7 800	7 797	3	-	7 797	3		-	-	-	-	-	-
Diğer suçlar - Other crimes	8 281	7 899	382	-	7 868	374		31	8	-	-	-	-
Bilinmeyen -Unknown	118	116	2	-	115	2		1	-	-	-	-	-
2009													
Toplam - Total	74 404	71 349	3 043	12	71 267	3 020		79	23	1	3	-	11
Öldürme - Homicide	1 514	1 466	48	-	1 462	48		3	-	-	1	-	-
Yaralama - Assault	7 647	7 426	220	1	7 423	219		3	1	-	-	-	1
Cinsel suçlar - Sexual crimes	562	546	16	-	546	16		-	-	-	-	-	-
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma -Kidnapping	349	333	16	-	333	16		-	-	-	-	-	-
Hakaret -Defamation	1 105	1 040	64	1	1 040	64		-	-	-	-	-	1
Hırsızlık - Theft	5 758	5 452	306	-	5 446	300		6	6	-	-	-	-
Yağma(Gasp) - Robbery	1 145	1 119	26	-	1 115	26		4	-	-	-	-	-
Dolandırıcılık - Swindling	10 822	10 295	525	2	10 284	525		11	-	-	-	-	2
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti -Production and commerce of drugs	1 576	1 492	84	-	1 465	76		27	8	-	-	-	-
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma - Use and purchase of drugs	1 029	1 001	27	1	999	27		2	-	-	-	-	1
Sahtecilik - Forgery	1 593	1 522	70	1	1 516	69		6	1	-	-	-	1
Kötü muamele - Badtreatment	66	60	6	-	60	6		-	-	-	-	-	-
Zimmet - Embezzlement	65	61	4	-	61	4		-	-	-	-	-	-
Rüşvet - Bribery	32	32	-	-	32	-		-	-	-	-	-	-
Kaçakçılık - Smuggling	935	928	7	-	924	6		4	1	-	-	-	-
Trafik suçları - Traffic crimes	735	733	1	1	733	1		-	-	1	-	-	-
Orman suçları - Forestry crimes	378	373	5	-	373	4		-	1	-	-	-	-

Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar - Crimes related with fire arms and knives	2 395	2 375	20	-	2 371	20	4	-	-	-	-	-	-
İcra İflas Kanunu'na muhalefet - Opposition to the Bankruptcy and Enforcement Law	19 872	18 760	1 109	3	18 758	1 109	2	-	-	-	-	-	3
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet -Opposition to the Military Criminal Law	6 582	6 582	-	-	6 582	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer suçlar - Other crimes	10 073	9 585	486	2	9 576	481	7	5	-	2	-	-	2
Bilinmeyen -Unknown	171	168	3	-	168	3	-	-	-	-	-	-	-
Kaynaklar: Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2009-2017													
Sources: PrisonStatistics 2009-2017													
- Bilgi yoktur.													
- Denotesmagnitudenull.													

Yukarıdaki tablodan da görülebileceği üzere, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri'ne (2009 - 2017) göre 2009 yılı haricinde Türkiye'de ceza infaz kurumuna giren vatansız/uyruksuz hükümlü bulunmamaktadır. Ancak Sadullah Ergin'in yanıtladığı soru önergesinde 2.5.2013 tarihi itibari ile ceza infaz kurumlarında 1066 tutuklu ve 1065 hükümlü yabancı ile uyruğu olmayan 17 tutuklu ve 28 hükümlü vardır. Yine bir soru önergesine Bekir Bozdağ'ın verdiği yanıtta 2009-2013 yılları arasında ceza infaz kurumlarında bulunan yabancı ve hükümlülerin sayısı ile haymatlos (uyruksuz) kişilerin sayıları bulunabilmektedir. Buna göre, ceza infaz kurumlarında 2009'da 95, 2010'da 81, 2011'de 70, 2012'de 54 ve Ekim 2013 itibari ile 49 haymatlos (uyruksuz) kişi vardır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Daire Başkanlığı'nın 2016 tarihli raporuna¹¹ göre ceza infaz kurumlarında haymatlos (uyruksuz) 44 kişi bulunmaktadır; denetimli serbestlik tedbiri altında da 44 uyruksuz kişi görünmektedir. 1.4.2015¹² tarihinde ceza infaz kurumlarında 7 haymatlos (uyruksuz) kadın vardır ve kadınların hepsi hükümlüdür. Ocak 2015'te¹³ denetim ve takibi yapılan çocuk dosya ve kişi sayısı ise 126 yabancı içinde 4 uyruksuzdur. 18.2.2015¹⁴ tarihinden başka bir veride ise, toplamda 54 yabancı çocuk içerisinde 1 haymatlos (uyruksuz) çocuk vardır, cinsiyeti erkek ve tutukludur. Son olarak, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı tarafından paylaşılan verilerde¹⁵, Ocak 2018'de 18 yaş ve altı 12.730 içinde 363 yabancı çocuk ve onların içinde de 2 uyruksuz çocuk vardır; ancak bu çocuklara ait cinsiyet, denetim çeşidi vb. ne dair uyruk bazında ayrıştırmış veri yoktur.

Tüm bu verilerle ilgili belirtilmesi gereken en önemli noktalardan birisi bu kişilerin Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahibi olup olmadıklarının bilinmemesidir. Yukarıda paylaşılan tüm bilgilerde görülebileceği üzere, ilgili verilerde "vatansız kişi" ifadesi geçmemekte bunun yerine haymatlos,

11 Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Ar-Ge Bürosu Rapor No: 2016/6, s. 10

http://www.yayin.adalet.gov.tr/dosyalar/diger_yayinlar/cte/04.pdf

12 Ceza Ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Ar-Ge Bürosu Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Kadın Tutuklu Hükümlülerin Koşullarına Dair Rapor, s.71

13 http://www.yayin.adalet.gov.tr/dosyalar/diger_yayinlar/cte/01.pdf, s.56

14 http://www.yayin.adalet.gov.tr/dosyalar/diger_yayinlar/cte/01.pdf

15 https://denge.adalet.gov.tr/CmsFiles/Uploads/OCAK_2018_%20TABLOLAR.pdf

uyruksuz, uyruğu/tabiiyeti bilinmeyen gibi ifadeler kullanılmaktadır. İlgili kanun ve yönetmeliklerde genel olarak vatansız veya vatansız kişi kavramlarının kullanılıyor olması, ceza infaz kurumları istatistiklerine haymatlos/uyruksuz/uyruğu bilinmeyen olarak geçen kişilerin vatansız kişilere tanınan haklardan faydalanamamasını ve dolayısıyla hak ihlallerini de beraberinde getirebilir.

3. 4 Hak İhlalleri ve Riskler

Her ne kadar vatansız kişilerin hakları çeşitli insan hakları metinlerinde ve Vatansızlık Sözleşme'lerinde düzenlenmiş olsa da, öncelikle şunu belirtmek gerekir ki vatansız kişilerin haklarına erişimi ne yazık ki devletlerin uygulamalarına bağlı kalmaktadır (Van Waas'ın, 2011: 36-37)¹⁶. Bu durum ağırlıklı olarak şu iki sebepten kaynaklanır. İlk olarak, vatansız kişi belirleme prosedürleri hakkında uygulamalar farklılaşmakta ve bu da vatansız kişilerin yaşadığı şartlara ilişkin büyük tutarsızlıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İlgili uluslararası hukuk metinlerinde, vatansız kişilere kimi durumlara vatandaşlarla, genel olarak ise yabancılarla eşit hakların tanınması önerilse de; vatansız kişiler eğitim, çalışma izni, mülk sahibi olma, evlenme gibi alanlarda pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır (a.g.e). Bunların yanı sıra, gerek devletlerin kolluk güçlerinin gerekse de diğer idari birimlerinin vatansız kişiler hakkında yeterli bilgi sahibi olmayışı vatansızların seyahat haklarının ihlali ve/veya keyfi gözaltına maruz bırakılmalarına sebep olur. İkinci olarak ise, vatansız kişilere tanınan hakların 'yasal ikamet'e bağlı olmasının altını çizmek gerekir. Şöyle ki, örneğin 1954 Sözleşmesi'ne¹⁷ taraf olan bir devletin vatansız kişilerin örgütlenme, seyahat, ikamet, çalışma hakları ile kimlik ve diğer ilişkili belgeleri sağlama yükümlülüğü, vatansız kişinin o devlet sınırları içerisinde yasal olarak ikamet etmesine bağlıdır (Belton, 2011: 62)¹⁸. Dolayısıyla, yasal olarak ikamet etmeyen vatansız kişiler sadece diplomatik korumadan değil, buldukları ülkenin korumasından da mahrum kalabilmekte ve bunun sonucunda sınır dışı edilme, keyfi gözaltı gibi hak ihlallerine karşı daha da savunmasız bir durumda bırakılmaktadırlar.

Bu çalışma kapsamında, Türkiye özelinde duruma bakmak gerekirse öncelikli olarak şu noktalar öne çıkmaktadır. Vatansız kişilere ilişkin verilerin yok denecek kadar az olması, bu alanda ihtiyaçların belirlenmesi ve politika geliştirilmesinin önünde önemli bir engeldir. Bu durum kuşkusuz müdahale imkanlarını da sınırlamaktadır. Bunun yanı sıra, bu araştırma kapsamında yapılan sınırlı görüşmelerde ortaya çıkan riskler ise genel olarak iki başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki, avukatların noterlerde vekaletname çıkarmakta yaşadıkları sıkıntılara ve keyfi uygulamalara ilişkindir. Bu konuda Mülteci Hakları Merkezi (MHM) tarafından hazırlanan Görüş Notu'nda¹⁹ şu bilgilere yer verilmektedir:

Noterlik Kanunu'nun 72. maddesi uyarınca "noter, is yaptıracak kimselerin kimlik, adres

16 Van Waas, Laura (2011) Nationality and Rights, in *Statelessness and Citizenship A Comparative Study on the Benefits of Nationality* Blitz, Brad K. and Lynch, Maureen (eds) (2011) Cheltenham and Northampton: Edward Elgar

17 Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme, 28 Eylül 1954 tarihinde imzalanmıştır.

18 Belton, Kristy A. (2011) The neglected non-citizen: statelessness and liberal political theory *Journal of Global Ethics*, 7: 1, 59-71

19 <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-46.pdf>

ve yeteneğini ve gerçek isteklerini tamamen öğrenmekle yükümlüdür”. İlgili kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin 90. maddesi de kimlik tespitinde izlenecek yolu açıklamakta ve “noter, belgelendirme isteminde bulunan ilgili ile işleme katılan kimselerin kimliğini tespit edebilmek için nüfus hüviyet cüzdanı, buna dayalı olarak resmi mercilerden verilmiş pasaport, ehliyet, fotoğrafı kimlik kartı vesair kimlik belirten belgeleri aramak zorundadır” ibaresine yer vermektedir.

Yine Uygulama Yönetmeliği'nin 90. maddesi şu ifadeye yer verir: “ Bu belgelerin gösterilmemesi veya noterin gerekli görmesi halinde tanık dinlemek yoluyla da kimlik tespit olunabilir.”²⁰ Ancak MHM Görüş Notu'nda 6458 sayılı YUKK kapsamında verilen kimlik belgelerinin noterler tarafından, uygulamada, resmi kimlik olarak kabul edilmediği için vekaletname düzenlemekten veya düzenlenen vekaletnameleri onaylamaktan kaçındıkları belirtilmiştir. Yine Görüş Notu'na göre, 19 Eylül 2014 tarih ve 93 sayı ile yayımlanan “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Verilen Belge ve Kimlikler Hakkında” başlıklı Türkiye Noterler Birliği'nin Genel Yazısı ile sorun bir ölçüde giderilmiş olsa da, bu konudaki sıkıntılar devam etmektedir. Bu çalışma kapsamında görüşülen avukatlardan biri bu konuya ilişkin deneyimi uygulamadaki keyfiliği göz önüne sermesi bakımından önemli görünmektedir:

Müvekkil vatansız olduğunda vekâletname çıkarmak ciddi bir sorun olabiliyor. Daha önce vatansız bir müvekkilden vekâletname almak için evlilik cüzdanını kullandık, bir kaç noter kabul etmedi en son bir tanenin kabul etmesiyle sorun çözüldü. Bir başka müvekkilimizden vekaletname alamadık, en son göç idaresi vatansızlık kimliği düzenledi onunla aldık. Kimliği yanında bulunmayan ve vatandaşlıktan çıkarılmış bir müvekkilim için de belge bulamadık ancak noter katibinin iyi niyetli(!) yaklaşımı sonucu bir miktar fazla ödeme yaparak vekaletname çıkarabildik.

İkinci nokta ise, vatansız kişilerin Geri Gönderme Merkezleri'nde (GGM) alıkonulmalarına ilişkindir. Avukatlarla yapılan görüşmelere göre GGM'ler bu çalışma açısından, özellikle vatansız kişilerin buralarda alıkonulduğu vurgulandığı için önemlidir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü sayfasında yer verildiği haliyle, GGM'nde sağlanan hizmetler şunlardır:

1. Yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz verilir,
2. Yabancıya; yakınlarına, notere, yasal temsilciye ve avukata erişme ve bunlarla görüşme yapabilme, ayrıca telefon hizmetlerine erişme imkânı sağlanır,
3. Yabancıya; ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisiyle görüşebilme imkânı sağlanır,
4. Çocukların yüksek yararları gözetilir, aileler ve refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılır,
5. Çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır.

20 <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.5040&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Noterlik%20Kanunu%20Y%F6netmeli%F0i>

Göç alanında uzmanlığı bulunan ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Genel Müdürlüğün izniyle geri gönderme merkezlerini ziyaret edebilirler.

Ancak bu çalışma kapsamında görüşülen avukatlardan biri, GGM'nde yaşanan ciddi sıkıntılardan bahsetmiştir. Buna göre, sadece vatansız kişiler için geçerli olmasa da, GGM'nde alıkonulan kişiler özellikle adalete erişim, bununla ilgili prosedürler ve sınır dışının iptaline ilişkin mahkemelerin talebi almaması gibi sorunlar yaşamaktadırlar. Ek olarak, farklı illerdeki mahkemelerin farklı kararlar alması sebebiyle uygulamada bütünlüğün sağlanamadığı da belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, avukatların müvekkilleriyle görüşmeleri, sağlanan hizmetler kapsamına alınmış olsa da, görüşülen avukatlardan birisi bürokratik iş ve işlemler veya engellemeler sonucunda GGM'nde müvekkilleriyle görüşebilme konusunda zorluk çıkarıldığından söz etmiştir. Yine aynı avukat, ihlallere ve keyfi uygulamalara ilişkin kimi GGM'nde kısmi iyileşmeler olsa da özellikle Çanakkale, Edirne ve Erzurum GGM'nde ciddi sıkıntılar olduğunu aktarmıştır. Görüşülen diğer avukatın bir müvekkiliyle ilgili aktardığı şu bilgiler işleyişteki sıkıntıları ve keyfiliği göstermesi açısından öğreticidir:

Çok garip bir durum var. Geri Gönderme Merkezi'nde en fazla 1 yıl tutabilecekleri için 1 yılın sonunda şahsı serbest bırakıyorlar. Bizim ısrarla vatansızlık başvurusu yaptığımız Suriyelileri bugüne kadar kabul etmemiş olmalarına rağmen, bu serbest bıraktıkları şahıslara vatansızlık kimliği de veriyorlar. Yaşadığımız örnekte, şahıs Ağır Ceza Mahkemesi'nde terör örgütü üyesi olmak nedeniyle yargılanıp ceza alıyor. Bu sırada menşe ülkesi (İngiltere) kendisini vatandaşlıktan çıkarıyor. Şahıs Ağır Ceza Mahkemesi'nden hükümle birlikte tahliye ediyor, dosyası Yargıtay'a gidiyor. Şahıs tahliye olunca GGM'ne alınıyor. 1 yıl kalıyor ve bu süreçte büyükelçilikle uzun yazışmalar yapılıyor. Ancak büyükelçilik ısrarla "böyle bir vatandaşları bulunmadığından seyahat belgesi düzenleyemeyeceklerini" bildiriyor. 1 yılın sonunda sınır dışı edilemediği için A şehrinde imza yükümlüsü tutulup sonra da vatansız kimliği verildi. Veren memur dahi işlemi yapmak istemiyordu. Ancak mevzuatta başka çıkar yol bulamadıklarını söyledi.

Yukarıdaki örnek, bir vatansız kişinin gerek menşe ülkesindeki uygulamalar gerekse de bulunduğu ülkedeki uygulamalar sebebiyle neler yaşayabileceğini anlatması açısından oldukça önemlidir. Öncelikle avukatın aktardığı gibi, mevzuatta olmasına rağmen vatansızlık başvurularının kabul edilmemesi tam anlamıyla bir hak ihlalidir ve uygulamadaki keyfiyeti gösterir niteliktedir. Ayrıca, yukarıdaki örnek şunu göstermesi açısından da önemlidir: Bu vakada da açıkça görülebileceği üzere, kişiler vatansız olarak Türkiye'ye girmiş olabilecekleri gibi, Türkiye'deyken de vatansız kişi durumuna gelebilirler. Bu sadece vatandaşlıktan çıkarılma gerekçesiyle olmayabilir. Kişinin menşe ülkesindeki kimi kanun değişiklikleri, uygulamalar vb. sonucu kişilerin vatandaşlıklarını istem dışı bir şekilde kaybetmeleri onların de jure vatansız; herhangi bir sebepten kimliklerini yenileyememeleri, pasaportlarının sürelerinin dolması ve özellikle menşe ülke dışındaki muhalifler için korku, endişe vb. sebeplerle konsolosluk hizmeti alamamaları da onların de facto vatansız²¹ kişi tanımına girmelerine sebep olur. Yukarıdaki vakada da görülebileceği üzere, vatansız kişinin sınır dışı edilmesi hem ilgili sözleşmelere aykırıdır, hem de teknik olarak mümkün değildir; çünkü sınır dışı sonrasında kişiyi

21 De facto vatansız kavramı ve de jure vatansız kavramı ile ilişkisi için şu kaynağa bakılabilir: <https://www.unhcr.org/4bc2ddeb9.pdf>

kabul edecek bir devletin olması gerekir. Dolayısıyla, vatansız kişilerin buldukları ülkede haklara erişimi için gerekli olan yasal ikamet zorunluluğu ve bununla ilişkili olarak vatansız kişi kimlik belgesi almaları oldukça önemlidir. Ancak görüldüğü gibi “başka çıkar yol bulamadıkları” için bu kimliği verdiğini söyleyen memurların olması, Türkiye’deki vatansız kişilerin haklara erişimi için çok daha fazla mücadele gerektiğini göstermektedir.

4.VATANSIZ KİŞİLERİN KEYFİ ALIKONULMASINA İLİŞKİN SEÇİLMİŞ KILAVUZ İLKELER VE PRENSİPLER

Yukarıda da bahsedildiği gibi, keyfi alıkonulma vatansız kişilerin karşılaştığı en büyük sorunlardan sadece birisidir ve vatansız kişinin pek çok haktan mahrum bırakılmasının yanında “kişinin akıl sağlığı üzerinde de ciddi ve uzun süreli etkiler bırakır.”²² Sadece vatansız kişilerin değil, göçmenlerin de keyfi alıkonulmalarının altında yatan en önemli sebeplerden biri düzensiz göçün giderek daha fazla kriminalleştirilmesidir. Bu durum küresel olarak daha fazla sayıda kişinin kanunsuz ve/veya keyfi bir şekilde alıkonulmasına yol açmakta ve dolayısıyla bu kişilerin keyfi bir şekilde özgürlüklerinden yoksun bırakılmasına sebep olmaktadır. Üstelik, uzun süreli bekleyişler, kapalı kurumların şiddet ürettiği gerçeği ve yaşanan hak ihlalleri de düşünüldüğünde keyfi alıkonulma merkezlerinin göçmenler ve/veya vatansız kişiler için ne denli yıpratıcı olabileceği kolaylıkla anlaşılabilir.

Türkiye özelinde baktığımızda ise, avukatlarla yapılan görüşmelerde ortaya çıkan “yabancıların büyük çoğunluğunun, cezaevlerinde değil GGM’lerde tutulduğu” bilgisi, bu çalışma kapsamında GGM’leri de göz önünde bulundurmayı gerektirmiştir. Türkiye’deki alıkonulma işlevini yerine getiren kurumların GGM’ler olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ocak 2019 itibari ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne işletilen 22 adet GGM ve 2 adet geçici GGM bulunmaktadır. Bu kurumların toplam kapasitesi 16.116 kişidir. “Geri Gönderme Merkezleri, idari gözetim kararı alınan yabancıların geçici olarak tutulduğu ve bu süre zarfında temel insani ihtiyaçların karşılandığı merkezlerdir. İdari gözetim tabiri, hakkında idari gözetim kararı alınan yabancıların bu merkezlerde tutulması anlamına gelmektedir”²³ şeklinde tanımlansa da, GGM’de alıkonulmuş bir kadının aşağıdaki sözleri GGM’lerdeki durumu özetler niteliktedir:

“Adı geri gönderme merkezi ama aslında cezaevi. Cezaevi bile daha iyi...”²⁴

Hal böyleyken, tıpkı cezaevi istatistiklerinde olduğu gibi GGM’lerin kapasitelerine ilişkin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sadece kapasiteye ilişkin sağlanan nicel veriler haricinde, GGM’lerinde alıkonulan kişilere ilişkin verilere ulaşmak da mümkün değildir. Bunun yanı sıra GGM’lerin sivil denetime açık olmamaları da müdahale olanaklarını, hak ihlallerinin önüne

22 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks. https://www.statelessness.eu/sites/www.statelessness.eu/files/attachments/resources/ENS_LockeInLimbo_Detention_Agenda_online.pdf

23 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2017) İZMİR VE AYDIN İLLERİNDE BULUNAN GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ İNCELEMESİ RAPORU. Rapora şuradan ulaşılabilir: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2017/izmir_aydin_rapor.pdf

24 <https://journo.com.tr/geri-gonderme-merkezleri>

geçilmesini zorlaştırmakta²⁵; veri toplanmasını neredeyse imkansız hale getirmektedir. Dolayısıyla, GGM'lerde vatansız kişi tanımı içerisinde düşünülebilecek kimselerin olup olmadığına net bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak, özellikle son dönemde Batılı devletlerin vatandaşlık yasalarında yaptıkları değişikliklerle "terör örgütü üyesi olmak", "terör örgütüne katılmak", "ulusal güvenliği tehdit etmek" vb. suçlamalarla vatandaşlıktan çıkarılan kişilerin olduğu bilinmektedir. Bu durum yukarıdaki avukat aktarımı (s.18) ile birlikte düşünüldüğünde, vatansız kişilerin veya vatansızlık riski altında olan kişilerin potansiyel olarak GGM'lerde alıkonulmaları mümkün görünmektedir. Örneğin, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu İzmir Ve Aydın İllerinde Bulunan Geri Gönderme Merkezleri İncelemesi Raporu (2017: 9)'nda yer alan aşağıdaki bilgi bu anlamda önemlidir.

2017 yılında Merkezde 17.848 düzensiz göçmen, 275 yabancı terörist savaşçı, 1002 diğer illerden Merkeze sevk edilen göçmen, 104 cezaevinden tahliye edilen yabancı ve 617 vize/ çalışma izni ihlali sebebiyle alınan göçmen hakkında işlem yapılmıştır. (Vurgu bana ait.)

Dolayısıyla, vatansız kişilerin keyfi alıkonulmasına ilişkin seçilmiş kılavuz ilkeler ve prensiplere değinmek önemli görünmektedir. İlk olarak, European Network on Statelessness(ENS), vatansız kişilerin alıkonulması meselesinin şu 9 husus²⁶ göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir: 1-Vatansızlığın tespiti ve belirlenmesi; 2- Gözaltına alma ve keyfi gözaltı kararı; 3- Prosedür ile ilgili garantiler; 4- Yer değiştirme ve yeniden belgelendirme; 5- Alıkonulmanın alternatifleri; 6- Çocuklar, aileler ve hassas gruplar; 7- Alıkonulma süresi; 8- Alıkonulma koşulları; 9- Serbest bırakma ve tekrar gözaltına alınmadan korunma şartları.

ENS, bu çerçevede içerisinde de özellikle vatansız ve/veya vatansızlık riski altında olan kişilerin göçle ilgili alıkonulmasına ilişkin savunuculuk faaliyetleri kapsamında şöyle bir kontrol listesi önerir:

- Ülkeniz hem 1954 hem de 1961 Sözleşmeleri'ne taraf mıdır?
- Ülkeniz temel BM İnsan Hakları Sözleşmeleri'ni ve onların isteğe bağlı protokollerini kabul etmiş midir?
- Ülkenizde vatansızlığın belirlenmesi prosedürleri (SDP) var mıdır? Var ise, bunlar BMMYK kılavuz ilkeleri ile uyumlu mudur? Kişilerin yer değiştirme ve/veya alıkonulma süreçlerinde SDP'ye erişimi var mıdır?
- Alıkoyma ve yer değiştirme kararından önce yetkililer hedef bir ülke tespit ediyor mu?
- Ülkenizde 'alıkonulmanın alternatifleri' programı var mı? Farklı grupların ihtiyaçlarını karşılamak için geniş bir topluluk tabanlı seçeneklerde geniş bir yelpaze sunuyor mu? Alıkonulma sadece son çare olarak uygulanmakta mıdır?

25 İzmir GGM hakkında İzmir Barosu Göç ve İltica Komisyonu'nun hazırladığı şu rapor oldukça önemli ve hak ihlallerinin boyutlarını açıklar niteliktedir. <https://www.asylumineurope.org/sites/default/files/resources/izmir-geri-gonderme-merkezlerinde-adalet-erisim-hakki-cercevesinde-yasanan-sorunlar201713112147450.pdf>

26 Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: https://www.statelessness.eu/sites/www.statelessness.eu/files/ENS_Detention_Toolkit.pdf

- Alıkonulma, AİHS'nin 5 (1) (f) maddesi uyarınca izin verileden başka amaçlarla kullanılıyor mu?
- Göçe ilişkin alıkonulmayla ilgili azami süre limiti var mıdır? Varsa ne kadardır?
- Göçe ilişkin alıkonulmaya maruz bırakılanlar temel ve hukuk kuralları gereğince tanınan haklara sahipler midir? Alıkonulma talimatı adli bir otorite tarafından mı verilmiştir? Alıkonulma talimatı gerekçeleri de içerecek şekilde yazılı olarak verilmiş midir? Karara itiraz etme ve yeniden değerlendirilmesi hakkı var mıdır? Kanuni yardım var mıdır?
- Tüm alıkonulan kişilere anlayacakları dilde haklarına ilişkin bilgi verilmekte midir? Alıkonulan kişiler, alıkonulmalarına ilişkin itirazı da içerecek şekilde nereden destek alabilecekleriyle ilgili bilgi alıyorlar mı?
- Alıkonulma öncesi ve sırasında bireysel savunmasızlık/kırılgnlık değerlendirmeleri yapılıyor mu? Ülkenizde alıkonulan çocuk var mıdır? Alıkonulan kadınlar için özel korunma mevcut mudur?
- Alıkonulma merkezlerinin koşulları uluslararası standartları karşılıyor mu? Koşullar cezalandırmaya dayanmayan şekilde midir? Merkezler bağımsız otoritelerce düzenli olarak denetleniyor mu? Alıkonulanların aileler, avukatlar, STK'lar, BMMYK, diğer topluluk / inanç temsilcileri ile düzenli temasları var mı?
- Ülkenizde yeniden belgelendirme ve/veya yer değiştirme için vatandaşlığın tespiti süreçleri için yol gösteren kurallar var mıdır? Bu kurallar devletin ve bireyin rollerini ayrı ayrı göstermekte midir? Bu tür işlemler için sınırlar açıkça belirtilmiş midir?
- Alıkonulmanın yeniden değerlendirilmesi prosedürleri yeterli midir? Yer değiştirmesi kabul edilmeyenler gecikmeden serbest bırakılıyor mu? Kişiler serbest bırakıldıktan sonra onlara yasal bir statü ve çalışma, sağlık, eğitim hakkı ve sosyal güvenlik de dahil olmak üzere temel haklar sağlanıyor mu? Alıkonulması kanunsuz görülenler için tazminat sağlanmakta mıdır?
- Ülkeniz daha önce alıkonulan kişileri tekrar alıkoyuyor mu? Evet ise, maksimum süre hesaplanırken alıkonuldukları önceki zamanlar dikkate alınıyor mu?
- Vatansızlık doğru biçimde kaydedilmiş ve resmi istatistiklerde ayrıştırılmış mıdır?

Görüldüğü üzere, ENS'nin sağladığı kontrol listesi oldukça geniş bir çerçeve çizerek, konunun çok boyutlu yönüyle ele alınmasını sağlar. Buna ek olarak BMMYK'nın “Gözaltında Vatansız Kişiler Belirlenmeleri ve Gelişmiş Korunmaları için Bir Araç” adlı kılavuzunda alıkonulan vatansız kişilerin belirlenmesi ve korunmaları için izlenebilecek yollar ve sorulabilecek sorular oldukça ayrıntılı bir biçimde verilir. Ayrıca, bu doküman vatansız kişilerin tanımlanmaları ve korunmaları için gerçekleştirilecek ziyaretler öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılabilecekler ile dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin kapsamlı bir çerçeve sunar. Buna göre, bir kişinin vatansız olup olmadığının tespitine sorulabilecek en önemli on soru şunlardır:

1. Kişinin bir vatandaşlığı var mıdır veya daha öncesinde bir veya birden fazla vatandaşlığa sahip midir?
2. Kişi nerede doğmuştur?
3. Kişinin vatansız olduğu bilinen belirli bir gruba aidiyeti var mıdır?
4. Kişinin ebeveynlerini, büyükanne ve büyükbabaları hangi ülke veya ülkelerin vatandaşlığına sahiptir?
5. Kişi geçerli veya süresi dolmuş bir kimlik belgesine sahip midir?
6. Kişi belirli bir ülkeden kimlik belgesi almaya çalışmış mıdır?
7. Kişi alıkonulduğu ülkede sığınma başvurusunda bulunmuş mudur?
8. Vatansızlık belirleme prosedürleri mevcut ise, kişinin bunlara erişimi var mıdır?
9. Daha önce alıkonulmuş mudur? Eğer öyleyse, ne kadar süre ile ve nerede alıkonulmuştur? Hangi sebeplerle alıkonulmuştur?
10. Kişinin alıkonulma süreci boyunca yasal temsiliyete erişimi olmuş mudur?

Sonuç olarak, açıktır ki her ne kadar uluslararası hukukta vatansız kişilerin haklarına ilişkin ilerleme sağlanmış gibi görünse de, vatansız kişiler uygulamada pek çok sorunla karşıya karşıya kalmaya devam etmektedirler. Hem bu sorunların hem de hak ihlallerin önüne geçilebilmesinin, diğer başkaca önlemlerin yanında, en önemli adımının, öncelikli olarak vatansız kişilerin belirlenmesi olduğu bilinmektedir. Bu amaçla, bu çalışma, vatansız kişilerin alıkonulması özelinde, bu alana sınırlı da olsa bir katkı yapmayı hedeflemiştir. Bir sonraki ve son bölüm, bu çalışma kapsamında derlenen veriler ile Türkiye özelinde vatansız kişilerin statülerinin belirlenmesi ve haklarının korunmasına yönelik önerilerde bulunmayı amaçlamıştır.

5. ÖNERİLER

- Türkiye sınırları içerisindeki vatansız kişiler için vatansızlığın belirlenmesi prosedürlerinin açık bir şekilde belirtilmesi ve vatansız kişilerin tespitinin yapılması vatansız kişilere yönelik hak ihlallerinin önlenmesinde, ihtiyaçların belirlenmesi ve ona göre politikalar belirlenmesinde yol gösterici olacaktır.
- Vatansız nüfusa ilişkin nitelikli ve güvenilir veri toplanması için çalışmalar yürütülmesi; tüm ilgili kurum ve paydaşlara yönelik farkındalık ve kapasite artırıcı çalışmaların yapılması vatansız kişilerin karşılaşacağı zorlukları azaltmada önemli rol oynayacaktır.
- Vatansızlık çok çeşitli sebeplerden ve hatta doğumda ya da doğumdan sonra da ortaya çıkabildiğinden, vatansız kişilerin ihtiyaçlarıyla ilgili öngörülerde bulunmak her zaman mümkün değildir. Bu sebeple her bir vakanın kendi özel koşullarıyla birlikte düşünülmesi ve ona yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.
- Verilerin toplanması hem bilgi eksikliğinden hem de vatansız kişilerin kendi durumlarıyla ilgili de bilgileri olmayabileceğinden (vatansız kişi kimlik belgesi olanlar hariç) özellikle önemli ve gereklidir. Böylelikle yapılacak işlemlerin belirlenmesi de kolaylaşabilecektir. Haklara erişim de daha adaletli bir şekilde sağlanabilecektir.
- Cezanın infazı sonrası (eğer cezaevi girişi vb. varsa) başka bir ülkeye gönderilme durumu olmayacağı için, pozitif ayrımcılık kapsamında entegrasyon için vatansızlara özel uygulamalar geliştirilebilir; çünkü vatansız kişi sınır dışı edilmeyecek ve Türkiye sınırları içinde yaşamaya devam edebilecektir.
- Ceza infaz kurumlarında “haymatlos/uyruksuz” olarak adlandırılan, aslında vatansız kişi tanımı kapsamında değerlendirilmesi gereken kişilere ve ceza infaz sistemi çalışanlarına yönelik prosedürle ilgili bilgilendirme yapılması önemli görünmektedir.
- Haymatlos, uyruksuz, uyruğu bilinmeyen vb. kavramlar yerine vatansız kişi ifadesinin kullanılması, bu durumda olan kişilerin haklara erişiminde önemli rol oynayabilmektedir; bu sebeple kanun, yönetmelik vb. metinlerde ve ilgili verilerde kavramsal dil birliğinin sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.
- Her ne kadar vatansız kişiler en az yabancılara tanınan kadar haklara sahip olsalar da, bu hakların ne kadarına erişim sağlayabildikleri ne yazık ki bilinmemektedir. Daha da önemlisi vatansızlar yabancılardan farklı olarak herhangi bir diplomatik korumaya sahip değildirler. Bu sebeple özellikle ceza infaz sistemi düşünüldüğünde, vatansız kişilere yönelik farklı dayanışma imkanlarının yaratılması önem kazanmaktadır.
- Vatansız müvekkili olan avukatlar özellikle noterde vekaletname çıkarırken sorun yaşadıklarından ve farklı noterlerin farklı uygulamalarından söz etmektedirler. Bu sorunların ortadan kaldırılması için noterlerle çalışmalar yürütülmesi gerekli görülmektedir.

- Avukat görüşmelerinde ortaya çıkan bir diğer önemli nokta ise vatansız kişilerin zaman zaman ve uzun süreli olarak Geri Gönderme Merkezleri'nde alıkonuldukları ve avukatların gerek hapisanelerde gerekse de Geri Gönderme Merkezleri'nde tutulan müvekkilleri vatansız kişilerle yasal görüşme haklarından yararlandırılmakta sorun yaşadıklarıdır. Bu nokta yine vatansız kişiler ve haklarına ilişkin ilgili personelin bilgilendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca yine hapisanelerden tahliye edilen vatansız kişilerin Geri Gönderme Merkezleri'ne gönderildikleri de aktarılanlar arasındadır. Bu sebeple özellikle hapisanelerde vatansız kişilerin haklarına yönelik çalışmalar yapmanın ve haklarıyla ilgili bilgilendirme olanaklarının yaratılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.
- Yukarıda paylaşıldığı üzere, sınırlı da olsa elde olan verilerden ceza infaz sistemine dahil olan vatansız çocukların olduğu görülmektedir. Tüm mülteci, sığınmacı, uluslararası koruma ve/veya geçici koruma altındaki ve vatansız çocuklar, Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde Türkiye vatandaşı çocuklarla aynı muameleye tabi olmalı ve eğitim, sağlık vb. her türlü haktan faydalanmalıdırlar. Ancak zaten hapisanede olmaması gereken vatansız çocuklarla ilgili ayrıntılı veriye erişmek mümkün değildir. Dolayısıyla, bu konu özelinde çalışma yapılması ve tüm uygulamaların çocuğun yüksek yararı ilkesi kapsamında gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Vatansız çocuklara yönelik hizmetler, her bir çocuğun öznel durumu dikkate alınarak, çocuk odaklı, hak temelli ve bütüncül bir şekilde sağlanmalıdır. Ayrıca yine ayırım gözetmeksizin vatansız çocuklara yönelik Çocuk Koruma Kanunu'nda belirtilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler ile gerek olması haline Acil Korunma Kararı amaca uygun olarak, her bir çocuğun özel durumuna göre sunulmalıdır.

EK I: BİLGİ EDİNME BAŞVURUSU SORULARI

Temmuz 2018 itibari ile Türkiye cezaevlerinde;

1. Kaç tane vatansız kişi vardır?
2. Vatansız kişilerin kaç vatan daş lığı kaybettirilmiş veya vatan daş lıktan çıkarılmış eski Türkiye vatan daş ıdır?
3. Vatansız kişilerin kaç kadın kaç erkektir? Yaş a ve cinsiyete göre dağılımları nasıldır?
4. 18 yaş altı vatansız kişi var mıdır? Yaş a ve cinsiyete göre dağılımları nasıldır?
5. Vatansız LGBTİQ var mıdır? Kaç kişidir?
6. Vatansız engelli birey var mıdır? Kaç kişidir? Yaş a ve cinsiyete göre dağılımları nasıldır?
7. Vatansız kişilerin göz altına alma, yargılama ve cezaevlerindeki iş lemleri hangi ulusal ve uluslararası mevzuata/kanuna/yönetmeliklere göre yapılmaktadır?
8. Vatansız kişi sayıları yıllara göre nasıl değiş mektedir? Yıllara göre yaş ve cinsiyet dağılımı nasıldır?
9. Vatansız kişilerin suç türüne göre yaş ve cinsiyet dağılımı nasıldır?
10. Vatansız kişilerin verilen cezaya göre yaş ve cinsiyet dağılımı nasıldır?
11. Vatansız kişilerin yargılama yapılan kanun ve kanun maddesine göre yaş ve cinsiyet dağılımı nasıldır?
12. Kaç tane uyu ruğu belli olmayan kişi vardır?
13. Uyu ruğu belli olmayan kişilerin kaç kadın kaç erkektir? Yaş a ve cinsiyete göre dağılımları nasıldır?
14. 18 yaş altı uyu ruğu belli olmayan kişi var mıdır? Yaş a ve cinsiyete göre dağılımları nasıldır?
15. Uyu ruğu belli olmayan LGBTİQ var mıdır? Kaç kişidir?
16. Uyu ruğu belli olmayan engelli birey var mıdır? Kaç kişidir? Yaş a ve cinsiyete göre dağılımları nasıldır?
17. Uyu ruğu belli olmayan kişilerin göz altına alma, yargılama ve cezaevlerindeki iş lemleri hangi ulusal ve uluslararası mevzuata/kanuna/yönetmeliklere göre yapılmaktadır?
18. Uyu ruğu belli olmayan kişi sayıları yıllara göre nasıl değiş mektedir? Yıllara göre yaş ve cinsiyet dağılımı nasıldır?
19. Uyu ruğu belli olmayan kişilerin suç türüne göre yaş ve cinsiyet dağılımı nasıldır?
20. Uyu ruğu belli olmayan kişilerin verilen cezaya göre yaş ve cinsiyet dağılımı nasıldır?

21. Uyuğu belli olmayan kişilerin yargılama yapılan kanun ve kanun maddesine göre yaş ve cinsiyet dağılımı nasıldır?
22. Vatansız/uyuğu belli olmayan kişi ayrımı hangi kriterlere göre nasıl yapılmaktadır? Vatansız kişi ne demektir? Uyuğu bilinmeyen kişi ne demektir?
23. Vatansız veya uyuğu bilinmeyen kişiler "adli yardım" hizmetinden faydalanabilir mi? Varsa, bu hizmetten faydalanan vatansız ve uyuğu bilinmeyen kişi sayısı nedir? Yaşa ve cinsiyete göre dağılımları nasıldır?
24. Vatansız ve uyuğu bilinmeyen kişiler avukatlık hizmetlerinden ne şekilde faydalanmaktadır? Bu kişilere devlet tarafından avukat desteği hizmeti sağlanmakta mıdır?

EK 2: BİLGİ EDİNME BAŞVURUSU CEVABI

T.C.

ADALET BAKANLIĞI

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 10972642-622-01-E.3608/97719 10/07/2018

Konu : CİMER başvurusu

Sayın: Yeşim MUTLU

yesimutlu@gmail.com

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezine (CİMER) yapmış olduğunuz 04/07/2018 tarihli ve 1801144293 sayılı başvurunuz Genel Müdürlüğümüz tarafından incelenmiş olup; söz konusu başvurunuza ait cevap aşağıda sunulmuştur.

Söz konusu başvuruda talep edilen soruya ilişkin olarak; “İstenilecek bilgi ve belgenin niteliği” başlıklı 7 nci maddesinin ikinci fıkrasında ; “Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler .” hükmü yer almaktadır. İlgili madde uyarınca talebinize olumlu cevap verilememiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Sinan ÇULLU
Bakan a.
Tetkik Hâkimi

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği / Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi
Katip Mustafa Çelebi Mh. Billurcu Sk. No 5/2 Pk: 34433 Beyođlu / İstanbul
Tel / Fax : +90 212 293 69 82 e-mail: info@tcps.org.tr